

A szervezőbizottság tagjai: *Bakos Éva* (Magyar Szabadalmi Hivatal), *Hegyközi Ilona* (OSZK-KMK), *Koreny Ágnes* (Európai Bizottság Magyarországi Delegációja), *Moldován István* (BKE Központi Könyvtára), *Papp István* (Magyar Könyvtárosok Egyesülete).

A szervezőbizottság előzetesen vagy a konferencia helyszínén az alábbi anyagokat juttatta el a résztvevőkhöz (kb. 70 fő):

1. A könyvtár és a szerzői jog. Irodalomjegyzék
2. A kormány 1100/1997. (IX.30.) kormányhatározata szerzői jogi szabályaink átfogó felülvizsgálatáról
3. 1999. évi ...törvény a szerzői jogról (tervezet)
4. Licensing Digital Resources: How to avoid the legal pitfalls
5. Zöld könyv a könyvtárak szerepéről korunkban. Az Európai Bizottság Kulturális, Ifjúsági, Oktatási és Médiabizottságának jelentése (1998. június 25.)
6. *Barbara Schleichagen* (EBLIDA): Új fejlemények a szerzői jog területén Európában, és hatásuk a könyvtárakra
7. Az ECUP állásfoglalása az elektronikus dokumentumok használóinak jogairól
8. Szerzői joggal kapcsolatos webhelyek címjegyzéke
9. What is EBLIDA?
10. EBLIDA Hot News
11. Information Europe Magazine
12. *Tuula Haavisto* előadásának fíliái
13. Értékelő lap

A szemináriumot *Eckhard Jaedtke*, az Európai Bizottság Magyarországi Delegációjának helyettes vezetője nyitotta meg.

A műhelybeszélgetés keretében *Tuula Haavisto* projektmenedzser beszélt az Európai Unió és a szerzői jogok törvényi szabályozásának kapcsolatáról, illetve az EBLIDA e területen végzett tevékenységéről, programjairól, majd rátért a különböző partneri szerepek bemutatására a szerzői jog alkalmazásában, illetve az elektronikus környezettel kapcsolatos új szerzői jogi problémákra.

A szeminárium második napján először *Ficsor Mihály* (Magyar Szabadalmi Hivatal) beszélt a készülő magyar szerzői jogi törvény tervezetéről, majd *Gyertyánfy Péter* (Artisjus) szólt a közös jogkezelő szervezetek és a könyvtárak együttműködésének lehetőségeiről.

Cserba Veronika (Magyar Szabadalmi Hivatal) a szerzői jogi jogalkotás nemzetközi trendjeit ismertette, majd két gyakorló könyvtáros, *Fonyó Istvánné* (BME Könyvtár és Tájékoztató Központ) és *Moldován István* (BKE Központi Könyvtára) a szerzői jog könyvtári hatásairól beszélt. *Moldován István* előadásával már bevezette *Verebics János* jogásznak az elektronikus dokumentumokkal és az internet szerzői jogi kérdéseivel foglalkozó előadását.

A szeminárium előadásának és egyéb anyagainak megjelentetését a *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* szerkesztősége vállalta. A résztvevők javasolták az Informatikai és Könyvtári Szövetségnek, valamint a Magyar Könyvtárosok Egyesületének, hogy hozzanak létre egy állandó munkacsoportot a szerzői jog könyvtári alkalmazása kapcsán felmerülő kérdések gondozására.

Koreny Ágnes

(Európai Bizottság Magyarországi Delegációja)

Az ECUP állásfoglalása az elektronikus dokumentumok használóinak jogairól és a méltányos gyakorlatról (1998. december 15.)

I. Bevezetés

Ez az állásfoglalás az Európai Szerzői Jogi Felhasználói Fórum (ECUP) irányító csoportja a használói jogokról folytatott megbeszéléseinek eredménye az elektronikus szerzői jogok területén. Az ECUP harminckilenc könyvtári egyesületet tömörít, amelyek az EBLIDA teljes jogú tagjai.

E dokumentum célja, hogy ismertesse és megindokolja a szerzői jogi védelem alá eső művek jogszerű felhasználását egyének és könyvtárak által az elektronikus környezetben. Célja, hogy véleménycserét indítson el a szerzői jog tulajdonosaival, és támpontként szolgáljon a tájékoztató szakemberek számára (1. táblázat).

Az egyensúlyt fenn kell tartani

Európa könyvtárai minden évben szolgáltatások egész sorát nyújtják több millió kutató, diák és a széles közönség számára. E szolgáltatásokat a nemzeti szerzői jogi előírásokkal összhangban biztosítják. Az új technológiák lehetővé teszik, hogy e szolgáltatások a korábbiaknál hatékonyabban legyenek. A könyvtárak felismerték, hogy az új technológiák, különösen az a lehetőség, hogy segítségükkel a szerzői jogi védelem alá eső műveket nagyon könnyen lehet másolni, elbizonytalanítják a szerzői jog tulajdonosait abban a tekintetben, hozzájutnak-e jogos járandóságaikhoz.

1. táblázat

Használók	Nemzeti könyvtár	Egyetemi könyvtár	Közkönyvtár	Egyéb könyvtárak (szak-, iskolai, üzemi stb.)
Könyvtári személyzet	Engedélyezett: tartós elektronikus tárolás, indexelés, egy archivált példány	Engedélyezett: tartós elektronikus tárolás, indexelés, egy archivált példány	Engedélyezett: tartós elektronikus tárolás, indexelés, egy archivált példány	Engedélyezett: tartós elektronikus tárolás, indexelés, egy archivált példány
Az intézmény hely- színi tagjai	Engedélyezett: a teljes szöveg meg- tekintése, korlátozott számú ol- dalak másolása elekt- ronikusan vagy papírra	Engedélyezett: a teljes szöveg meg- tekintése, korlátozott számú ol- dalak másolása elekt- ronikusan vagy papírra	Engedélyezett: a teljes szöveg meg- tekintése, korlátozott számú ol- dalak másolása elekt- ronikusan vagy papírra	Engedélyezett: a teljes szöveg meg- tekintése, korlátozott számú ol- dalak másolása elekt- ronikusan vagy papírra
Beiratkozott haszná- lók és könyvtár- látogatók (helyi használat)	Engedélyezett: a teljes szöveg meg- tekintése, korlátozott számú ol- dalak másolása elekt- ronikusan vagy papírra	Engedélyezett: a teljes szöveg meg- tekintése, korlátozott számú ol- dalak másolása elekt- ronikusan vagy papírra	Engedélyezett: a teljes szöveg meg- tekintése, korlátozott számú ol- dalak másolása elekt- ronikusan vagy papírra	
Be nem iratkozott könyvtárlátogatók (helyi használat)			Engedélyezett: a teljes szöveg meg- tekintése, korlátozott számú ol- dalak másolása papír- ra	
Beiratkozott haszná- lók távoli hozzáférése	Elfogadható: a teljes szöveg meg- tekintése, másolás elektroniku- san vagy papírra, elektronikus dokumentum- szolgáltatás (EDSZ)	Elfogadható: a teljes szöveg meg- tekintése, másolás elektroniku- san vagy papírra, EDSZ	Elfogadható: a teljes szöveg meg- tekintése, másolás elektroniku- san vagy papírra, EDSZ	Elfogadható: a teljes szöveg meg- tekintése, másolás elektroniku- san vagy papírra, EDSZ
Be nem iratkozott használók távoli hozzáférése	A hozzáférés nem engedélyezett	A hozzáférés nem engedélyezett	A hozzáférés nem engedélyezett	A hozzáférés nem engedélyezett

*Engedélyezett: megállapodás tárgyát nem képező tevékenységek és szolgáltatások, amelyeket a működési szabályzat előírásai szavatolnak. Elfogadható: engedélyezése megállapodás függvénye. Tagok: az intézmény alkalmazottjai, a beiratkozott, illetve olyan diákok, akiknek hozzáférésük van a belső intézményi hálózathoz, jelszót vagy más jogosítványt kaptak. Helyszín: az intézmény helyiségei, illetve olyan más helyiségek, ahol a tagok dolgoznak, tanulnak. Beiratkozott/be nem iratkozott könyvtárlátogató: azon használók, akik nem tagjai az intézménynek. Megtekintés: hozzáférés, böngészés, keresés, visszakeresés. Távoli hozzáférés: hozzáférés a könyvtáron kívülről.

Az elektronikus információk ellenőrizhetetlensége miatt mind a könyvtárakat, mind a jogtulajdonosokat aggodalom tölti el. Nem szükségszerű azonban, hogy ez egyben a használók és a tájékoztatási szakemberek számára az elektronikus információk túlzottan korlátozott használatát is jelentse. Nem szabad elfelejteni, hogy a könyvtárak olyan sajátos, ellenőrizhető környezetet nyújtanak,

amelynek közvetítésével a kiadók termékeit a széles értelemben vett nyilvánosság rendelkezésére bocsáthatják.

A társadalom jövőjének rémálma az, amikor engedély vagy térítés nélkül semmit sem lehet majd megtekinteni, elolvasni, felhasználni vagy lemásolni. A kialakuló elektronikus környezetben ez azt jelentheti, hogy az információforrásokat csak a

nagyközönség azon tagjai számára vásárolják meg és teszik elérhetővé, akik fizetni képesek érte. A nyilvános tájékoztatási rendszereket, amelyeket a könyvtárak fejlesztettek ki, kereskedelmi információforgalmazók váltják fel, és a nyilvános jogok körének csökkentése oda vezet, hogy a társadalom egyre inkább az információval rendelkezők és az abból kizártak körére polarizálódik.

A múlt század óta a nyomtatott dokumentumok terén gondosan kidolgozott szerzői jogi irányelvek és gyakorlat jött létre, amely biztosítja a használók és a jogtulajdonosok jogai közötti egyensúlyt a szerzői jogi védelem alá eső dokumentumok esetében. Ennek az egyensúlynak fenn kell maradnia a digitális környezetben is. Amint egyre több információ válik hozzáférhetővé kizárólag elektronikus formátumokban, meg kell védeni a szerzői jogi védelem alá eső dokumentumok használatának jogtisztaságát. Mindenkinek hozzá kell férnie az új technológiákhoz: a nagyközönségnek, a könyvtáraknak és a szerzői jog tulajdonosainak egyaránt.

II. Elvek

Az alábbi elvek szolgáltak kiindulásként a jelen állásfoglalás megfogalmazásához.

Irányelv

A használóknak meg kell engedni, hogy a könyvtárban hozzáférhessenek a szerzői jogilag védett dokumentumokhoz, és azokról másolatot készíthessenek saját használatra, kutatási vagy oktatási célra. A könyvtár közszolgálati célja, hogy hozzáférhetővé tegye a szerzői jogilag védett dokumentumokat, és a könyvtárnak lehetősége kell legyen erre mindaddig, amíg nem sérti meg a Berni Unió Egyezmény 9.2 cikkének hármasként feltételét.

Elektronikus környezetben ez azt jelenti: a szerzői jog megsértése nélkül a közönség joggal várhatja el a könyvtárban, hogy

- a nyilvánosan forgalmazott szerzői jogilag védett dokumentumokat elolvashassa vagy megtekinthesse;
- saját használatára, kutatási vagy oktatási célra elektronikus úton vagy papírra korlátozott számú oldalról másolatot készíthessen.

A szerzői jog megsértése nélkül a könyvtáraknak lehetővé kell tenni, hogy

- az elektronikus technológiák felhasználásával a szerzői jogilag védett dokumentumokat gyűjteményükben megőrizhessék;
- indexeljék őket, és egy archív másolatot készítsenek róluk;
- hozzáférést biztosítsanak az intézmény tagjai, a könyvtári személyzet és az eseti használók számára a szerzői jogi védelem alá eső elektronikus dokumentumokhoz;

- korlátozott oldalszámban másolatot készíthessenek a szerzői jogilag védett dokumentumokról a használók számára elektronikus formában vagy papírra.

A használóknak és a könyvtáraknak joguk van elvárni, hogy

- a hivatalos (kormányzati) kiadványok és a nyilvános használatra szánt dokumentumok elektronikus formátumban is szerzői jogi megszorítások nélkül álljanak rendelkezésre;
- a nyilvános használatra szánt dokumentumok digitalizálását szerzői jogi megszorítások nélkül hajthassák végre;
- a szerzői jogilag védett dokumentumok esetében a licencfeltételek ésszerűek legyenek, és ne csorbítsák a nemzeti szerzői jogi előírásokban rögzített elveket, amelyek megengedik a könyvtáraknak és a használóknak a felhasználás bizonyos formáit (méltányos gyakorlat);
- az elektronikus szerzőijog-kezelő rendszerek legyenek képesek különbséget tenni a legális és az illegális használat között.

A jogtulajdonosok elvárhatják, hogy a könyvtárak

- technikai biztosítékokkal garantálják a szerződésben rögzített korlátozások érvényesülését;
- értesítsék őket a használók jogsértéseiről, de ne legyenek felelősek a végfelhasználók eljárásáért, miután az ő birtokukba került az információ;
- a használókat tájékoztassák az elektronikus információval kapcsolatos szerzői jogi megkötésekről.

III. Szerzői joggal védett dokumentumokkal kapcsolatos jogszerű könyvtári tevékenységek és szolgáltatások

Kiindulópontként négy könyvtártípust és a használók/használat, illetve hozzáférés hat típusát kell alapul venni.

Meghatározások

Könyvtárak

- Nemzeti könyvtár
- Egyetemi könyvtár
- Közkönyvtár
- Egyéb könyvtárak (intézményi, szak-, iskolai stb.)

A könyvtári személyzet belső munkája

Ide tartoznak azok a feladatok, amelyek elvégzése ahhoz szükséges, hogy az információt és a publikációkat nyomtatott vagy elektronikus formátumban hatékonyan megőrizték és megszervezzék.

Az intézmény helyszíni tagjai

Az intézmény tagjai közé tartoznak az alkalmazottak, a beiratkozott, illetve olyan diákok, akiknek hozzáférésük van a belső intézményi hálózathoz, jelszót vagy más jogosítványt kaptak. Helyszínnnek minősül az intézmény telephelye és más olyan helyek, ahol a tagok dolgoznak vagy tanulnak.

Beiratkozott használók, könyvtárlátogatók

Beiratkozott használó az a személy, aki a könyvtár tagja, vagy aki jelszót kapott, bár nem tagja az intézménynek.

Be nem iratkozott használók

Be nem iratkozott használónak számít az a személy, akit a könyvtár nem regisztrált.

Távoli hozzáférés

Hozzáférés a könyvtár épületén kívüli helyről.

Engedélyezett

A működési szabályzat által biztosított, de külön megállapodásban nem rögzítendő tevékenységek és szolgáltatások (méltányos gyakorlat).

Megállapodástól függően (Elfogadható)

Olyan tevékenységek és szolgáltatások, amelyek megállapodás tárgyát képezik.

Nem kurrens

1995 előtt megjelent cikkek és folyóiratok.

Megtekintés

E szolgáltatás körébe tartozik a hozzáférés, a böngészés, a keresés, a visszakeresés.

Használói körök: tevékenység, szolgáltatás**A könyvtári személyzet**

A használók igényeit kielégítendő a könyvtáraknak lehetővé kell tenni a nem kurrens dokumentumok digitalizálását, valamint azon dokumentumok tartós tárolását és indexelését, amelyek nem szerezhetők be elektronikus formátumban a kiadótól. A könyvtáraknak engedélyezni kell a kiadók által biztosított elektronikus publikációk tartós tárolását, indexelését, és róluk archív másolat készítését is.

Az intézmény helyszíni tagjai

A könyvtárak számára engedélyezni kell, hogy e használóknak lehetővé tegyék teljes szövegek megtekintését, és korlátozott oldalszámban elektronikus vagy papírmásolat készítését olyan dokumentumról, amelyet a könyvtár digitalizált. A kiadótól beszerzett elektronikus termék esetében az intézmény tagjai számára lehetővé kell tenni a teljes szöveg megtekintését és elektronikus vagy papírra való másolását. Az intézmény tagjai e dokumentumokat helyben érhetik el. A helyszín az intézmény helyiségeit és más olyan helyeket jelent, ahol az intézmény tagjai dolgoznak vagy tanulnak; ez lehet a szálláshelyük vagy otthonuk is.

Beiratkozott használók és könyvtárlátogatók

Ehhez a használói csoporthoz azok tartoznak, akiket regisztrálnak, amikor beiratkoznak a könyvtárba, és a könyvtár elektronikus gyűjteményéhez a könyvtáron belül férnek hozzá.

A nemzeti, egyetemi és közkönyvtárak számára lehetővé kell tenni, hogy e használók számára biztosítsák a teljes szövegű elektronikus dokumentumok megtekintését, valamint másolását korlátozott oldalszámban elektronikus vagy papírra olyan dokumentumok esetében, amelyeket a könyvtár digitalizált, vagy amelyeket a kiadótól elektronikus formátumban szereztek be. (Az egyéb könyvtárak csak személyzetüknek vagy egy meghatározott csoportnak engednek hozzáférést.)

Be nem iratkozott könyvtárlátogatók

Ez a használói csoport olyan, nyilvános könyvtári funkciókkal rendelkező könyvtárak esetében alkalmazható, amelybe az emberek beléphetnek anélkül, hogy önmagukat azonosítanák (regisztráltatnák). Ezekben a könyvtárakban engedélyezni kell e használói csoport tagjainak, hogy teljes szövegű elektronikus dokumentumokat megtekintsenek, és korlátozott oldalszámban elektronikus vagy papírra másolatot készítsenek olyan dokumentumokról, amelyeket a könyvtár digitalizált, vagy amelyeket a kiadótól elektronikus formátumban szereztek be.

Beiratkozott használók távoli hozzáférése

Ebbe a használói csoportba azok tartoznak, akik beiratkoznak a könyvtárba (regisztráltatják magukat), s jelszóval vagy elektronikus űrlapot aláírva a könyvtár gyűjteményét a könyvtáron kívülről is el tudják érni.

A könyvtáraknak mérlegelniük kell azokat a feltételeket, amelyek szerint e használók számára engedélyezik teljes szövegek megtekintését és a másolást elektronikus vagy papírra olyan dokumentumok esetében, amelyeket maguk digitalizáltak. Az elektronikus dokumentumszolgáltatásért a jogtulajdonosokat jogdíj illeti meg. E szolgáltatásokért a térítést a használat arányosan kell megállapítani.

Be nem iratkozott használók távoli hozzáférése

A könyvtárak nem biztosítanak hozzáférést szerzői jogi védelem alá eső elektronikus forrásokhoz távoli, be nem iratkozott használók számára.

IV. Jogi megfontolások

Az ECUP állásfoglalásának jogi indokolása a Berni Unió Egyezmény 9. cikkének (2) bekezdésében szerepel. A Berni Unió Egyezmény a nemzetközi szerzői jogi védelem világszerte alkalmazott kerete, amelyet minden EU-tagállam aláírt. A Berni konvenció bizonyos minimális normatívákat ír elő a szerzői jogi védelemre. A jelen dokumentum szempontjából fontos kivételes jogként szerepel a Berni Unió Egyezményben a többszörözés joga a 9. cikk (1) bekezdésében.

„Az e konvenció által védett irodalmi és műalkotásokra a szerző jogosult engedélyezni e művek többszörözését bármilyen módon és formában.”

A 9. cikkely (1) „e művek többszörözését” említi „bármilyen módon és formában”. A WIPO-nak a Berni Unió Egyezményhez készült kalauza szerint e szavak eléggé szélesen értelmezhetők ahhoz, hogy mindenfajta többszörözést jelentsenek, köztük minden más már ismert és még kitalálható eljárást. Az ECUP irányító csoportja meg van győződve arról, hogy ebbe beletartozik az elektronikus másolat készítése.

Ez a 9. cikk (1) bekezdésében szereplő többszörözési jog korlátozható „bizonyos speciális esetekben”, összhangban a Berni Unió Egyezmény 9. cikk (2) bekezdésével.

„Az unió országai törvényhozásának feladata, hogy engedélyezze ezen művek többszörözését bizonyos speciális esetekben, feltéve, hogy a többszörözés nem áll ellentétben a mű normális hasznosításával, és nem csorbitja ésszerűtlen mértékben a szerző jogosult érdekét.”

A nemzeti jogi előírások, amelyek megengedik a másolást magán-, kutatási vagy oktatási célra, a 9. cikk (2) bekezdésén alapulnak. E cikkely legfontosabb része „a mű normális hasznosítása” kitétel. A stockholmi konferencia (1967) jegyzőkönyve nem ad útmutatást arra, hogy mit jelent a „normális hasznosítás”. A fogalmazó bizottság jelentése szerint egy bizonyos célra „nagyon nagy számú másolat” készítése ellentmond a normális hasznosításnak.

Az ECUP irányító csoportja szerint a „mű normális hasznosítása” elektronikus környezetben megengedi azt a könyvtári szolgáltatást, amely nem konkurál egy, valamely kiadótól beszerezhető hasonló szolgáltatással vagy termékkel. Ez esetben a szerzői jogban szereplő „használoi jogok” érvényesülnek. De ha egy könyvtár olyan dokumentumot kíván digitalizálni, amely már beszerezhető elektronikus formában a kiadótól, ez a tevékenysége már ellentmond a mű normális hasznosításának. Ez arra az esetre is áll, amikor a könyvtár távoli használatnak olyan cikket szolgáltat, amelyet

a használó a kiadótól is beszerezhetett volna. Az, hogy valami ellentmond a mű normális hasznosításának, nem jelenti azt, hogy a könyvtárak nem nyújthatnak ilyen szolgáltatást. Ez esetben a könyvtárnak tárgyalásokat kell folytatnia a kiadóval arról, hogy milyen feltételek mellett végezheti e tevékenységeket.

A 9. cikk (2) bekezdésében szereplő hármas feltételt megerősítette a WIPO 1996-os Szerzői Jogi Szerződése. Az 1. cikk (4) bekezdésével kapcsolatos Egyeztetett Megállapítás világossá tette, hogy a többszörözési jog – ahogy a Berni Unió Egyezmény 9. cikkében szerepel – és az ott engedélyezett kivételek teljes mértékben érvényesek digitális környezetben, különösen a digitális formátumú művek használatát tekintve. Ezen túlmenően a 10. cikkel kapcsolatos Egyeztetett Megállapítás megengedi olyan újabb kivételek és korlátozások bevezetését, amelyek megfelelnek a digitális hálózati környezetnek.

V. Következtetések

Az ECUP irányító csoportja meg van győződve arról, hogy az új technológiák és a rájuk épülő szolgáltatások jelenleg nem teszik szükségessé a nemzetközi és nemzeti szerzői jogi szabályozás jelentős módosítását. A meglévő szerzői jogi törvények biztosítják azt az alapot, amely nyomán a használók, a könyvtárak és a szerzői jog-tulajdonosok továbbra is jelentős szolgáltatásokat kapnak. A bizonytalan idők, amelyek előttünk állnak, a könyvtáraknak és a kiadóknak az ellenőrizhető könyvtári környezeten belül arra kell felhasználniuk, hogy új termékeket és új technológiákat próbáljanak ki kísérleti projektek keretében. Létfontosságú az is, hogy a könyvtárak és a szerzői jog tulajdonosai folytassák a párbeszédet az elektronikus társadalom kihívásairól.

Fordította: Hegyközi Ilona

Az Európai Bizottság Kulturális, Ifjúsági, Oktatási és Médiabizottságának jelentése (1998. június 25.)

A Zöld könyv a könyvtárak szerepéről korunkban c. dokumentumról

A) INDÍTVÁNY

A jelentés első – itt nem részletezett – fejezete azokat a határozatokat, rendeleteket, jelentéseket és dokumentumokat sorolja fel, amelyeket 1984 és 1998 között az Európai Unió hivatalos szervezetei tettek közzé, s amelyek szabályozták vagy befolyásolták az európai könyvtárak szerepét, munkáját, majd az indoklási és javaslati részt tartalmazza.

Tekintettel arra, hogy

- az információ birtoklása és elsajátítása elősegíti a gazdasági, szociális és kulturális beilleszkedést, meg kell szervezni és garantálni kell az állampolgárok szabad hozzáférését az információhoz;
- az információs társadalom európai modellje a fejlődésnek nem csupán gazdasági és techno-